

LUND UNIVERSITY

(O)aktsamhet och sexualitet i Högsta domstolen

En feministisk analys av prövningen av oaktsam våldtäkt i ljuset av straffrättsliga förutsättningar

Andersson, Ulrika; Bladini, Moa

Published in:
Festskrift till Eva-Maria Svensson

2025

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Andersson, U., & Bladini, M. (2025). (O)aktsamhet och sexualitet i Högsta domstolen: En feministisk analys av prövningen av oaktsam våldtäkt i ljuset av straffrättsliga förutsättningar. I E. Björling, H. Gustafsson, S. Kouvo, & W. Svedberg Andersson (Red.), *Festskrift till Eva-Maria Svensson: Festschrift for Eva-Maria Svensson* (s. 13-37). Artikel 1 lustus förlag.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

FESTSKRIFT
TILL
Eva-Maria Svensson

*Festskrift till
Eva-Maria Svensson*

Redaktörer
Erik Björling
Håkan Gustafsson
Sari Kouvo
Wanna Svedberg Andersson

Redaktörerna framför sitt tack till *Emil Heijnes Stiftelse för rättsvetenskaplig forskning* och *Institutet för rättsvetenskaplig forskning* för ekonomiskt stöd som möjliggjort utgivningen av denna festschrift.

© Författarna och Iustus Förlag AB, Uppsala 2024
Upplaga 1:1
ISBN 978-91-7737-289-9
Produktion: eddy.se ab, Visby 2024
Omslag: John Persson
Foto: Jeffrey Johns
Förlagets adress: Box 1994, 751 49 Uppsala
Telefon: 018-65 03 30
Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se
Printed by Dimograf, Poland 2024

Innehåll

Förord	9
Ulrika Andersson & Moa Bladini <i>(O)aktsamhet och sexualitet i Högsta domstolen. En feministisk analys av prövningen av oaktsam våldtäkt i ljuset av straffrättsliga förutsättningar</i>	13
Matilda Arvidsson <i>De-Colonial, Intergenerational and Transversal Posthuman Feminist Alliances – Also In, (Be)For(e) and Beyond Feminist Legal Scholarship of the Nordics</i>	39
Clara Bergstrand, Julia Johansson, Hedvig Lärka & Karin Åberg <i>Genier och systerskap: Kvinnlig vänskap i akademien</i>	57
Erik Björling <i>Rättsvetenskapliga etymologiska berättelser</i>	65
Hege Brækhus <i>Rettspolitikk – en gang til</i>	77
Nick Dimitrievski <i>Kvalitet i högre utbildning – Några reflektioner</i>	87

Innehåll

David Garcia Jivegård	
<i>Revolutionär rättsvetenskap: relationer kommer först</i>	109
Hans Petter Graver	
<i>Straffer vi sivil ulydighet for strengt?</i>	125
Åsa Gunnarsson	
<i>Mod, elegans och idealism – Eva-Marias feminist-filosofiska universum</i>	143
Håkan Gustafsson	
<i>Bortom varat och börat. Efterspel till en framtidens rättsfilosofi?</i>	155
Anne Hellum	
<i>Mellom «den mannlige norm» og «kvinnenormen»: norske menn i likestillings- og diskrimineringsrettens blindsoner</i>	175
Kristina Hultegård	
<i>(Om) vi vantrivs i rättskulturen</i>	199
Juha Karhu	
<i>Juridik och teater. Reflektioner kring juristen som rättsens dramaturg</i>	207
Sari Kouvo	
<i>Elin's Era – Co-creating Knowledge for Change</i>	221
Hugo Lundberg	
<i>Will the Circle be Unbroken? En marxistisk läsning av rättsdogmatikens självförståelse och upphävande</i>	235
Max Lyles	
<i>Betydelsen av lex interpretata "dher lagen ähr mörck och dubieus"</i>	239
Claes Martinson	
<i>Om att slå in öppna dörrar kring rättsdogmatiken</i>	261
Johanna Niemi	
<i>Control over women's bodies: Sterilisation and abortion still relevant</i>	277

Innehåll

Christina Olsen Lundh	
<i>Hellre en klimatsjuk kvinno förening i Strasbourg än hundra äggsjuka män i skogen – om att korsa Rubicons biflöden</i>	289
Anne Orford	
<i>From ‘established’ to ‘revolutionary’ legal science</i>	307
Hanne Petersen	
<i>Kære Eva-Maria</i>	319
Inger-Johanne Sand	
<i>Hvordan utvikles retten og det rettslige språk ved sosiale endringer og kriser i vår tid? Retten mellom rettslige tradisjoner, politiske endringer og risikosamfunn</i>	329
Eva Schömer	
<i>Personlig assistans – ett modernt pigarbete</i>	343
Gustav Stenseke Arup	
<i>Penitenziagite: Om rättsdogmatikens apokalyps och Eva-Maria Svenssons profetiska kvaliteter</i>	361
Lotta Vahlne Westerhäll	
<i>Ungdomar på SiS-skolor – demokrati och mänskliga rättigheter</i>	377
Margot Young	
<i>Comments From Canada: Celebrating the Scholarship of Eva-Maria Svensson</i>	395
Publikationslista. Förteckning över Eva-Maria Svenssons skrifter 1986–2024	411
Författarlista	423

(O)aktsamhet och sexualitet i Högsta domstolen

En feministisk analys av prövningen av oaktsam
våldtäkt i ljust av straffrättsliga förutsättningar

Inledningsvis

Föremålet för denna festskrift har ett intresse för mytologi, symboler och metaforer, och har bland annat synliggjort väverskorna som spinner varje människas livstråd; såsom nornorna, moirerna med flera. Av den anledningen tänkte vi i den här texten koppla an till väverskor genom att likna rättsvetenskapande och rättsvetenskap vid en väv. Vi tänker oss att vi är väverskor, som deltar i arbetet med denna väv som skapats av kvinnor och män som verkat tillsammans med, bredvid och före oss. En sådan för oss central person är Eva-Maria Svensson som bidragit till den rättsvetenskapliga forskningen, bland annat genom att skriva fram genusrättsvetenskapen som begrepp och forskningsfält och därmed gjort det lättare för oss att ta vid, vid redan befintliga trådar.

Det går också att tänka sig att rättssystemet illustreras av en väv, med tankestrådar som hänger ihop i den traditionella rättsvetenskapliga logiken. Detta skulle kunna symboliseras av varpen. Det genusrättsvetenskapen bland annat bidrar med, är att synliggöra att dessa logiker inte alltid är neutrala, eller fungerar så som det är tänkt i praktiken. Sexualbrottslagstiftningen är ett exempel på när den rättsliga väven, varpen, inte riktigt håller, utan

behöver stärkas upp med genusrättsvetenskapliga trådar. I vår text ämnar vi bidra till att göra dessa trådar än starkare.

Vårt fokus är den så kallade samtyckeslagstiftningen som trädde i kraft den 1 juli 2018. En central del i den nya regleringen, utöver att gränsen för det straffbara området nu förläggs vid ofrivilligt deltagande istället för vid tvång, utgörs av det nya brottet *oaktsam våldtäkt* i BrB 6:1 a som innebär ett särskilt ansvar vid grov oaktsamhet i samband med vissa allvarliga sexualbrott.

Lagändringarna utvidgar tillsammans det straffbara området på flera sätt. Dels i förhållande till de gärningar som kan omfattas, dels i relation till den personliga skulden som nu alltså också innefattar grov oaktsamhet. Vad rekvisitet frivillighet närmare betyder har lämnats till domstolarna att pröva och detsamma gäller frågan om var gränsen för straffbar grov oaktsamhet går.¹

I vårt bidrag analyserar vi två domar som meddelats av Högsta domstolen om oaktsam våldtäkt, nämligen NJA 2019 s. 668 och NJA 2022 s. 237, utifrån å ena sidan relevanta *presumtioner*, *principer* och *premiss*er och å andra sidan fyra genusvetenskapliga begrepp som kan bidra till att förstå de utmaningar som följer med tillämpningen av sexualbrottslagstiftningen i allmänhet och våldtäktslagstiftningen i synnerhet, nämligen *himpathy*, *male fear*, *female fear* och *herasure*.² Vårt syfte är tudelat. Det första är att påvisa att relevanta presumtioner, grundläggande rättsliga principer och uttalade premisser samtliga bör tas i beaktande vid analyser av sexualbrottslagstiftning och dess tillämpning, för att synliggöra komplexiteten och spänningen mellan å ena sidan rättssäkerheten och skyddet för den enskilde som blir åtalad i en rättsprocess, och å andra sidan möjligheterna att erbjuda rättsligt skydd för den som blir utsatt för sexuellt våld. Det andra är att illustrera hur dessa tre parametrar vävs samman med olika bakomliggande könade föreställningar om sexuellt våld och anklagelser om sexuellt våld som här

¹ Prop. 2017/18:177 *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*, s. 33 resp. 49.

² Himpathy och herasure har utvecklats av den australiensiska filosofen Kate Manne (2018) i *Down Girl – the Logic of Misogyny*, Oxford University Press och begreppet female fear inom feministisk forskning: se t.ex. Gordon, MT. & Riger, S. (1991) *The female fear: the social cost of rape*. University of Illinois Press; Smart (1995) *Law, crime and sexuality: essays in feminism*, Sage; Cahill, AJ. (2001) *Rethinking rape*. Cornell University Press; Wendt-Höjer, M. (2002) *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Stockholms universitet. Begreppet male fear, så som vi använder det här, har utvecklats av Uhnoo, S., Wettergren, Å. & Bladini, M. (2024 i tryck) It could be my son! Himpathy and the male fear defence in rape trials, i *Journal of Law and Society*, 4 samt Wettergren, Å., Bladini, M. & Uhnoo, S. (2025 kommande) *Challenging Legal Core Values. Consent-based Rape Legislation in Practice*. Bristol University Press.

ramas in genom begreppen *himpathy* (sympati med honom, dvs. de män som (ev. oskyldigt) anklagas för sexuellt våld), *male fear* (en gemensam rädsla hos män för att bli oskyldigt anklagad för sexualbrott), *female fear* (en gemensam rädsla hos kvinnor för att bli utsatt för sexuella övergrepp) och *herasure* (ett uttraderande av hennes, dvs. kvinnors erfarenheter, känslor och perspektiv som en effekt av *himpathy*).

Vi argumenterar med hjälp av dessa begrepp för att *male fear* och *himpathy* båda är inbäddade i de rättsliga presumptionerna och principerna genom rättssäkerheten, som bland annat utgörs av det höga beviskravet, och oskuldspresumptionen, i synnerhet i sexualbrottmål där de krockar med de intressen som lagstiftningen ämnar skydda i enlighet med de rättsliga presumptionerna, och som i förlängningen skulle kunna leda till *herasure*. Vi tycker oss också se att *female fear* finns inbyggt i de rättsliga presumptionerna, det vill säga kopplat till det sexuella våld som regleringen avser att motverka.

Nedan följer våra utgångspunkter och angreppssätt, samt en kort översikt över regleringen. Därefter analyseras de respektive domarna om oaktsam våldtäkt utifrån nyss nämnda angreppssätt. Artikeln avslutas med våra sammanfattande slutsatser.

Utgångspunkter och angreppssätt

Presumptioner, principer, premisser

Draget till sin spets handlar den kritik om straffrättslig hantering av sexuellt våld som förts fram genom åren om frågor som å ena sidan rör den tilltalades rättssäkerhet och å andra sidan brottsoffrets rättsskydd.³ Spänningen mellan rättssäkerhet och rättsskydd kan i sin tur härledas och därmed analyseras i relation till de tre parametrarna, något vi menar är ett viktigt bidrag för att förstå utmaningarna med sexualbrottslagstiftningen. Den första parametern är centrala rättsliga *presumptioner* vilka kan utgöras av straffrättsliga definitioner och bevisfrågor. De enskilda straffbuden och övriga straffrätts-

³ Boëthius, M.-P. (1976) *Skylla sig själv: en bok om våldtäkt*. Liber Förlag; Brownmiller, S. (1976). *Against our will: men, women and rape*. Penguin; Dahl Stang, T. (1994) *Pene piker haiker ikke: artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*. Akademisk Forlag; Lacey, N. (1998) Unspeakable subjects, impossible rights: Sexuality, integrity and criminal law. *Canadian Journal of Law & Jurisprudence*: 11: 47–68; Sutorius, H. och Kaldal, A. (2003) *Bevisprövning vid sexualbrott*. Norstedts Juridik; Andersson, U. (2004). *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Lund: Bokbox; Leijonhufvud, M. (2015) *Svensk sexualbrottslag. En framtidsytande tillbakablick*. Stockholm: Norstedts Juridik; Fatta. (2018) 5 sätt Fatta drev igenom samtyckeslagen; Skilbrei, M.-L. & Stefansen, K. (red.) (2020) *Rape in the Nordic Countries*. London: Routledge.

liga förutsättningar såsom kriterier för personligt ansvar eller frånvaron av objektiva ansvarsfrihetsgrunder, ställer upp förutsättningar som måste bevisas i rättsprocessen, för att en fällande dom ska uppnås och är på det sättet helt avgörande för den rättsliga prövningen. Därtill är bevisfrågor i vid mening centrala, i synnerhet i sexualbrottsmålen, och påverkar utgången i rättsprocessen. Bevisfrågor inkluderar själva utredningen i förundersökningen där bevisningen tas fram, bevisvärderingen och den självklara frågan om hur och när det höga beviskravet uppfylls.

Den andra parametern utgörs av rättsliga *principer* som sätter ramen för rättsprocessen och avgör de frågor som måste övervägas. Dessa principer inkluderar oskuldspresumtionen, att den tilltalade har rätt att betraktas som oskyldig under hela processen, och skuldprincipen, att straffansvar förutsätter uppsåt eller oaktsamhet. Principerna inverkar till exempel på hur bevisningen värderas och vad som måste bevisas för att kunna fastställa den tilltalades skuld.⁴

Den tredje och sista parametern omfattar uttalade *premiss*er, såsom föreställningar om kön och sexualitet, vilka spelar en central roll för hur de straffrättsliga definitionerna utformas och tillämpas. Tidigare studier har visat hur sådana premisser, såväl uttalat som outtalat, påverkar tillämpningen av den straffrättsliga regleringen av sexualbrott.⁵ Ett exempel är hur domstolar återkommande ifrågasätter varför målsäganden inte försökte lämna den plats där händelsen utspelade sig, bjuda mer motstånd eller ropa på hjälp.⁶ En aktuell studie av fall om oaktsam våldtäkt bekräftar dessa outtalade premisser och visar att värderingen av målsägandens trovärdighet och vittnesutsagor uttrycker känslor och stereotyper om kön och sexualitet, som

⁴ Andersson 2004; Diesen, C. (1994) *Bevisprövning i brottmål*. Juristförlaget; Bladini, M. (2013) *I objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*. Makadam förlag.

⁵ Andersson, U. (2001) The unbounded body of the law of rape, i Åsa Gunnarsson, Karin Lundström, Johanna Niemi-Kiesiläinen & Kevät Nousiainen (red.). *Responsible Selves: Women in the Nordic legal culture*. Oxford: Ashgate, 331–351; Andersson, 2004; Andersson, U. (2011) Våld mot kvinnor i straffrätten: utsatta individer i strukturell och diskursiv betydning, i Svensson, E.-M. (red.) *På vei: kjønn og rett i Norden*. Makadam förlag; Andersson, U. & Edgren M. (2018) Vulnerability, agency and the ambivalence of place in narratives of rape in three high-profile Swedish cases. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 26(3), 197–209; Andersson, U. (2021) The body and the deed. Places of rape in Swedish court narratives. *Gender and Women Studies*, 4(1), 2–12; Bladini, M. & Svedberg Andersson, W. (2021) Swedish rape legislation from use of force to voluntariness – critical reflections from an everyday life perspective. *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, 8(2), 31; Wallin, L. m.fl. (2021) Capricious credibility – legal assessments of voluntariness in Swedish negligent rape judgements. *Nordic Journal of Criminology*, 22(1), 3–22.

⁶ Andersson, 2004.

mer specifikt hänför sig till våldtäktsmyter, vilket i sin tur leder till inkonsekventa utfall. Samtidigt utmanar den nya våldtäktslagstiftningen grundläggande antaganden om kön och sexualitet, vilket skulle kunna bjuda in till diskursiva förändringar och förbättrad reflexivitet i de rättsliga resonemangen.⁷

Vi utgår här från att det är centralt att väga in samtliga dessa tre sammanflätade parametrar i analyser av kriminalisering av våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld – och även av kriminalisering överhuvudtaget.^{8,9}

Himpathy, male fear, female fear och herasure

I analysen nedan kombineras de tre parametrarna med de fyra feministiska begreppen *himpathy*, *male fear*, *female fear* och *herasure* för att bidra till en ökad förståelse för de utmaningar som alltjämt följer med tillämpningen av sexualbrottslagstiftningen, bland annat spänningen mellan rättssäkerheten och rättsskyddet.

Filosofen Kate Manne har undersökt de strukturella och kulturella mekanismerna bakom misogyni. Hon argumenterar för att misogyni inte bara handlar om individuella attityder eller handlingar utan är ett systematiskt fenomen som upprätthåller patriarkala maktstrukturer. I sin analys myntar hon begreppen *himpathy* och *herasure*, vilka erbjuder en förklaring till hur könsrelaterade orättvisor och övergrepp hanteras i samhället och rättssystemet.¹⁰ Dessa begrepp belyser strukturella och kulturella fenomen som kan påverka rättsliga processer och utfall.

Himpathy (sympathy with him) syftar på den oproportionerligt stora sympati och förståelse som män, särskilt de som anklagas för sexuella övergrepp, ofta får. Manne beskriver hur denna sympati kan leda till att för-

⁷ Wallin m.fl., 2021; se även Bladini & Svedberg Andersson, 2021.

⁸ Andersson, U. (2023) Sexual Violence in Criminal Law: Presumptions, Principles and Premises in Relation to the Crime of Negligent Rape, i *The Criminalization of Violence Against Women: Comparative Perspectives*. Douglas, H., Fitz-Gibbon, K., Goodmark, L. & Walklate, S. (red.). Oxford: Oxford University Press; Wegerstad, L. (2021) Theorising sexual harassment and criminalisation in a Swedish context. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* 9(2): 61–81; Lacey, N. (2009) Historicising Criminalisation: Conceptual and Empirical Issues. *The Modern Law Review*: 72: 936–60; Gotell, L. (2015) Reassessing the place of Criminal Law Reform in the struggle against sexual violence, i *Rape Justice: beyond the criminal law*, Anastasia Powell, Nicola Henry och Asher Flynn (red.), 53–71. London: Palgrave Macmillan; McGlynn, C. (2022) Challenging Anti-Carceral Feminism: Criminalisation, Justice and Continuum Thinking. *Women's Studies International Forum*. 93; Bladini, M. m.fl. (2023) It sounds like lived experience. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 72.

⁹ Denna artikel innehåller omarbetade utdrag ur artikeln Andersson, 2023, copyright, och bygger också på Uhnöo m.fl. (2024 kommande) och Wettergren m.fl. (2025 kommande).

¹⁰ Manne 2018.

övarna behandlas med en större grad av välvilja och att deras handlingar bortförklaras eller ursäktas.¹¹ Det bör noteras att detta i synnerhet gäller privilegierade män, eller män som i allmänhet lever upp till bilden av att vara en skötsam person. I ett rättsligt sammanhang kan himpathy manifestera sig genom mildare påföljder, tveksamhet inför att väcka åtal, eller en tendens att tvivla på offrens trovärdighet. Detta undergräver rättssystemets förmåga att verka rättvist och kan bidra till fortsatt straffflinring eller strafffrihet för förövarna.

I en kommande artikel beskriver Uhnöo m.fl. hur dessa sympatier för män som anklagas för sexuella övergrepp är tätt kopplat till något som kan benämnas *male fear* (mäns rädsla), en gemensam rädsla bland män inför risken att anklagas för sexuellt våld eller sexuella övergrepp. Den här rädslan banar väg för diskurser präglade av himpathy: en dominans av sympatier för män som anklagas för våldtäkt, som förstärks av en gemensam rädsla för att män ska bli oskyldigt dömda för våldtäkt; att de drabbas av det stigma som kan följa av att vara dömd för våldtäkt; eller att deras framtid förstörs. Den här diskursen förekommer inte bara bland försvarsadvokater, utan även bland domare och åklagare.¹² Himpathy genomsyrar diskurser om rättstillämpningen i våldtäktsmål och *male fear* används strategiskt av försvarsadvokater och tycks även ha en viss inverkan på tillämpningen.¹³ I en rättsstat är det helt centralt att ingen oskyldig döms. I mål om våldtäkt tycks dock rädslan för att bli oskyldigt anklagad komma till uttryck särskilt starkt och genomsyra systemet på ett sätt så att antalet fall som alls når domstol är litet och andelen fällande domar mindre än i andra brottmål. Vi vill med begreppen himpathy och *male fear* bidra till en djupare förståelse av de bakomliggande mekanismer som bidrar till denna skevhet i systemet.

Motsvarigheten till *male fear* är begreppet *female fear* (kvinnors rädsla), som feministiska forskare har använt för att förklara kvinnors erfarenheter, beteenden och rationaliteter; det vill säga vad som anses vara ett rimligt agerande för kvinnor under vissa omständigheter för att undvika våldtäkt.¹⁴ I rättegångar om våldtäkt framställs ofta målsägandens beteende som orim-

¹¹ Manne 2018.

¹² Uhnöo m.fl. 2024 kommande; Wettergren m.fl. 2025 kommande. Det tycks finnas en oro/föreställning om att rättens ledamöter ska känna sympati med målsäganden i dessa måltyper, och att den som åtalas därmed är i underläge redan från första början. Samtidigt verkar det snarare som att himpathy och *male fear* leder till det motsatta. Det vill säga att det är den tilltalade som ofta ses som den svagare parten och därmed gör att skulden måste bevisas bortom orimligt tvivel snarare än rimligt tvivel. Notera att det inte gäller i alla mål och inte för alla slags förövar.

¹³ Uhnöo m.fl. 2024 kommande; jfr Manne 2018 & Wettergren m.fl. 2025 kommande.

¹⁴ Gordon & Riger 1991; Smart 1995; Cahill 2001; Wendt-Höjer 2002.

ligt av försvarsadvokaten (varför stannade hon kvar? varför la hon sig i samma säng utan byxor på? etc.), och kunskap om, eller inramningar utifrån female fear skulle kunna bidra till en ökad förståelse för hennes agerande (det framstår som farligare att ge sig ut ensam mitt i natten än att stanna kvar hos en bekant etc.).¹⁵

Syftet med den nya lagstiftningen är att stärka kvinnors sexuella och personliga integritet och således motverka grunden för denna gemensamma kvinnliga rädsla (female fear). Trots att lagstiftningen har ett sådant syfte, tycks vissa premisser, här föreställningar grundade i himpathy och male fear, byggas in och förstärkas i tillämpningen genom vissa presumtioner (t.ex. beviskravet ställt bortom rimligt tvivel) och principer (oskyldighetspresumtionen och skuldprincipen). Detta kan delvis förklara de utmaningar som sexualbrottslagstiftningen alltså präglas av.

Här kan också ett annat centralt begrepp i Mannes teori vara användbart. *Herasure* beskriver fenomenet där kvinnors erfarenheter och berättelser, särskilt de som rör sexuella övergrepp, osynliggörs eller ignoreras (erasing her story and experiences).¹⁶ Detta osynliggörande kan ta sig uttryck i att offrens vittnesmål ifrågasätts, att deras karaktär svartmålas, eller att deras berättelser helt enkelt inte ges utrymme i rättsliga och offentliga diskurser. *Herasure* bidrar till att offren får svårare att söka och få rättvisa, vilket i sin tur kan avskräcka andra från att anmäla övergrepp.¹⁷ I rättssalen ges de kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp, utrymme att berätta om sina erfarenheter och berättelser, däremot ser vi att problemet med en stor andel friande domar alltså består. Även med den nya lagen tycks andelen fällande domar stanna vid ungefär 65 %, vilket är betydligt lägre än i de flesta andra typer av brottmål.¹⁸ Detta kan bland annat förstås utifrån de höga beviskraven, som i synnerhet tydliggörs i värderingen av målsägandens utsaga i den här måltypen, det vill säga en del av de rättsliga presumtionerna, och som understöds genom himpathy, sympatier med män som utsätts för våldtäktsanklagelser. I förlängningen riskerar det att leda till herasure, dvs. tendensen att radera ut, alltså osynliggöra, negligera eller förminska kvinnors berättelser och erfarenheter.

¹⁵ Bladini m.fl. 2023.

¹⁶ Manne 2018.

¹⁷ Jfr McGlynn, C. & Westmarland, N. (2019) Kaleidoscopic justice: sexual violence and victim-survivors' perceptions of Justice. *Social & Legal Studies* 28(2): 179–201; Wegerstad, L. & Andersson, U. (2024) The Only Path to Justice: The Criminal Legal System and Defamation Judgments Related to #MeToo in Sweden. *Feminist Legal Studies*.

¹⁸ Under 2017, året innan lagen trädde i kraft, var andelen fällande domar 68 %, året efter att den frivillighetsbaserade lagen trätt i kraft sjönk andelen till 51 %, och 2022 var andelen åter uppe i 65 % (Statistik från Brå).

Sammanfattningsvis kan såväl Mannes begrepp himpathy och herasure, som male respektive female fear vara till hjälp i analyser av hur könsrelaterade maktstrukturer kan påverka rättsliga processer. Genom att utgå från dessa begrepp kan vi bättre förstå de hinder som offer för sexuella övergrepp möter i rättssystemet och identifiera åtgärder för att säkerställa rättvisa och likabehandling. När den rättsliga väven kompletteras med dessa trådar kan vi se utmaningarna med sexualbrottslagstiftningen i ett nytt ljus.

Nedan ska vi i analysen visa hur de rättsliga principerna, så som oskuldshypotesen och skuldprincipen, bygger in och förstärker himpathy genom en gemensam förståelse av male fear som krockar med female fear som i sin tur ligger bakom syftet med den nya sexualbrottslagstiftningen, som ju utgör en grundläggande straffrättslig presumtion. I tillämpningen ställs dessa två mot varandra, i form av såväl presumtioner som premisser, och tolkningar görs utifrån mäns respektive kvinnors vardagslivsperspektiv. Dessa kan kopplas både till male och female fear och den stora andelen friande domar kan ses i ljuset av male fear-strategier som försvarsadvokaterna använder i våldtäktsrättegångar. En vanlig sådan strategi är att lyfta fram att den tilltalade har ordande hemförhållanden och framtidsdrömmar, vilka skulle raderas om han döms för våldtäkt med effekten att himpathy då tycks ges företräde och i förlängningen leda till herasure.¹⁹ Det vill säga att kvinnors erfarenheter och perspektiv får stå tillbaks till förmån för mäns. Det är också tydligt att det för att förstå kvinnors handlingsrationalitet kan krävas viss kunskap om female fear och de strategier kvinnor har för att undvika sexuellt våld.²⁰ Begreppen himpathy och herasure kan också kopplas till den rättsliga hanteringen av de förtalsmål som följt i spåren av #metoo och hanteringen av yttrandefrihet i relation till sexistiska och sexuella hatyttringar.²¹

Nuvarande våldtäktslagstiftning

Allmänt

Den 1 juli 2018 trädde den så kallade samtyckeslagstiftningen i kraft. Några av de mest centrala ändringarna rör våldtäktsparagrafen i brottsbalken 6 kap. 1 § som numera bygger på ofrivillighet samt införandet av det nya brottet oaktsam våldtäkt i brottsbalken 6 kap. 1 a §. Syftet med lagändring-

¹⁹ Uhnoo m.fl. 2024 kommande.

²⁰ Bladini m.fl. 2023.

²¹ Om #metoo, se Wegerstad & Andersson 2024 och hatyttringar, se Svensson, E.-M. & Bladini, M. (2021) *Report on legal and public policies proposals to address anti-gender hate speech*. Genha.

arna var att tydliggöra varje människas ovillkorliga rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande.²² Ändringarna innebär bland annat att gränsen för det straffbara området nu går vid om deltagande i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte, därtill infördes ett särskilt ansvar för grov oaktsamhet för vissa allvarliga sexualbrott.²³ Den närmare innebörden av rekvisitet frivillighet och var gränsen för straffbar oaktsamhet går har lämnats till rättstillämpningen att bestämma.

Våldtäkt

Våldtäkt regleras i brottsbalken 6 kap. 1 § och innebär att gränsen mellan det straffbara och straffria området bestäms utifrån om deltagande i den sexuella handlingen²⁴ är frivilligt eller inte. Detta innebär att det inte längre krävs någon form av våld eller hot eller utnyttjande av någons särskilt utsatta situation för att den sexuella handlingen ska utgöra våldtäkt.²⁵ Däremot finns i den nya bestämmelsen en fjärde mening som innebär att ett uttryck för frivillighet aldrig är giltigt i de situationer som räknas upp i tre punkter.

²² Prop. 2017/18:177 s. 1.

²³ Det kan noteras att lagstiftningen uppdaterades på nytt den 1 augusti 2022. Ändringarna syftade bland annat till att stärka skyddet mot allvarliga sexuella kränkningar som begåtts på distans, t.ex. online; att göra våldtäkt mer neutral gällande kön och sexuell läggning, samt att införa vissa straffskärpningar för att se till att lagstiftningen bättre speglar brottslighetens allvar (prop. 2021/22:231, *Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar*, s. 740).

²⁴ Innebörden av andra sexuella handlingar, jämförliga med samlag med hänsyn till kränkningens allvar förtydligades genom lagändring 2013 i syfte att tydliggöra betydelsen av kränkningens betydelse genom att uttrycket ”kränkningens art och omständigheterna i övrigt” byttes ut mot kränkningens allvar (prop. 2012/13:111 *En skärpt sexualbrottslagstiftning*, s. 34 ff. samt 111 f.) se även NJA 2018 s. 482 I & II och NJA 2013 s. 548 samt Andersson, U. (2013). Sexuella handlingar utan sexuella syften. HD prövar så kallade otrohetskontroller. *JT*. Ett krav för att den sexuella handlingen ska vara jämförlig med samlag är att beröringen av den andres könsorgan är relativt varaktig, eller den andres kropp med eget könsorgan. Handlingen ska också ha en påtaglig sexuell prägel och vara ägnad att kränka offrets sexuella integritet (Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 31–35, 135 och 140. Se även NJA 2013 s. 548 och NJA 2015 s. 501 om att förmå annan att onanera själv). Efter ändring den 1 juli 2018 (men innan ny lydelse som trädde i kraft 1 augusti 2022) definierades *den sexuella handlingen* som samlag (vaginalt) eller jämförlig sexuell handling, i förarbetena förtydligades: med hänsyn till kränkningens art jämförliga med samlag anala och orala samlag. Från och med den 1 augusti 2022 har samlagsbegreppet dock utvidgats med syftet att göras könsneutralt med den nya lydelsen ”vaginalt, analt eller oralt samlag...” (se prop. 2021/22:231). Den efterföljande meningen annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art är jämförlig med samlag (som t.ex. att föra in föremål, fingrar etc. i en kvinnas underliv behövs (prop. 2004/05:45 s. 135 f. samt prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*, s. 91).

²⁵ Prop. 2017/18:177 s. 1 och 78.

Bedömningen av huruvida *frivillighet* har förelegat ska göras utifrån situationen som helhet.²⁶ Frivilligheten ska föreligga vid tidpunkten för gärningen och kvarstå under hela den sexuella handlingen. Om en sexuell handling övergår i en annan sexuell handling (som exempel nämns i förarbetena en övergång från oralt samlag till vaginalt samlag, eller från vaginalt till analt) anses det utgöra en ny sexuell handling, vilket innebär att frivillighet måste föreligga för den nya gärningen. Frivilligheten i relation till den ena sexuella handlingen övergår således inte till den nya, utan krävs på nytt.²⁷ Frivilligheten handlar om vad som kommuniceras snarare än vad en person känner inombords. Det innebär att situation där en person som egentligen inte önskar delta, men ändå faktiskt 'går med på' den sexuella handlingen inte utgör en våldtäkt. Det som avgör är om personen haft möjlighet att göra ett fritt val att delta.²⁸ Exempel på vad som är en straffbar handling nämns i förarbetena, till exempel så kallade överrumplingsfall (i en folksamling eller vid ett läkarbesök). Exempel på vad som i regel, *inte* utgör en straffbar handling är så kallat tjetsex, om personen valt att delta till slut (om inte hot, våld eller annan situation i fjärde meningen föreligger).²⁹ Att bedömningen av frivilligheten ska grundas på situationen i dess helhet är intressant att diskutera, i synnerhet i förhållande till den senaste domen om oaktsamhet.

Det finns inte något krav på att frivilligheten ska manifesteras, men vid bedömningen ska särskilt beaktas "om det kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt" vilket innebär att kroppsspråk och miner är av betydelse vid bedömningen. Utgångspunkten är att frivillighet uttrycks på något sätt, och att avsaknaden av ett sådant uttryck, dvs. passivitet, normalt räknas som ett icke frivilligt deltagande. Linnea Wegerstad har formulerat detta som att den svenska kommunikativa modellen inte stannar vid

²⁶ Prop. 2017/18:177 s. 78.

²⁷ Prop. 2017/18:177 s. 32.

²⁸ Se prop. 2017/18:177 s. 33 och 78.

²⁹ Prop. 2017/18:177 s. 78. Det faktum att en person valt att delta frivilligt på falska premisser, så som påståenden om ålder, kändisskap eller huruvida preventivmedel ska användas anses som regel inte utgöra ett hinder mot att bedöma deltagandet som frivilligt. Jämför Wegerstad, L. (2021a) Sex must be voluntary: sexual communication and the new definition of rape in Sweden. *German Law Journal*, 22(5):734–752 som argumenterar för att det så kallade fenomenet stelling (att utan samtycke ta av kondomen) kan omfattas av den svenska våldtäktslagstiftningen genom att förstås som en ny sexuell handling och därmed likställas med de så kallade överrumplingsfallen (Wegerstad 2021a). Det finns dock vissa situationer som räknas upp i förarbetena där ett vilseledande kan falla in under våldtäktsbestämmelsen, till exempel när en person inte kunnat förstå vem en sexuell handling genomförs med. Situationer som nämns är om den som utsätts är synskadad eller befinner sig i ett mörkt rum förmås delta i en sexuell handling med någon som låtsas vara dennes partner (prop. 2017/18:177 s. 30 ff., 78 ff.). Dessa situationer kan falla in under utnyttjandefallen i fjärde meningen andra punkten.

”ett nej är ett nej” (vilket i och för sig skulle kunna utgöra våldtäkt) utan snarare landar i ”ett ja är ett ja, men med vissa undantag”.³⁰

Vad som gäller för passivitet är inte helt klart, men i förarbetena läggs explicit ett ansvar på den som vill ha sexuellt umgänge med någon som är passiv eller som ger dubbeltydiga signaler, att ta reda på om den andra personen faktiskt vill. Därtill förtydligas att detta ansvar inte endast gäller i ett inledande skede utan under hela tiden den sexuella samvaron fortgår.³¹ Vidare anføres att en passivitet kan vara uttryck för såväl frivillighet som ofrivillighet, att dessa kan vara svåra att skilja åt samt att det åligger den som vill ha sexuellt umgänge att förvissa sig om att det är frivilligt. Det här har också tagits upp i NJA 2019 s. 668 som kommer att behandlas närmare nedan.

I fjärde meningen räknas de tre situationerna upp (våld, hot, utnyttjande av särskilt utsatt situation eller allvarligt missbrukande av förtroendeställning) där frivilligt deltagande aldrig kan anses föreligga, oavsett om målsäganden har gett uttryck för frivillighet eller inte. Deltagandet ska då vara *en följd av* hotet eller våldet, utnyttjandet eller missbrukandet av förtroendeställning.³² Även denna del av bestämmelsen kommer att beröras något på grund av den bedömning som görs i NJA 2022 s. 237.

Den nya frivillighetsbaserade bestämmelsen lämnade som sagt ett stort utrymme till domstolarna för att fastställa vad som utgjort frivilligt deltagande och inte, i de enskilda fallen. Detta har kritiserats för att vara rättsosäkert och oförutsägbart såväl innan lagen trädde i kraft som efter dess införande.³³

Oaktsam våldtäkt

Kriminaliseringen av oaktsam våldtäkt var, som redan nämnts, en av de större förändringarna med den nya reformen. Liksom vid uppsåtlig våldtäkt ska de objektiva rekvisiten vara uppfyllda och oaktsam våldtäkt skiljer sig i den meningen att det är tillräckligt att gärningspersonen varit grovt oaktsam i förhållande till det frivilliga deltagandet. I förhållande till övriga objektiva

³⁰ Wegerstad 2021, s. 741.

³¹ Prop. 2017/18:177 s. 34.

³² Formuleringen innebär inte att tvånget måste utövas av gärningspersonen. I förarbetena nämns här situationen när någon tvingats in i prostitution och att sexköpet då kan falla in under våldtäktsbestämmelsen, eller oaktsamt brott (prop. 2017/18:177 s. 39 och 81 f. För en diskussion om frivillighet och prostitution, se Bladini & Svedberg Andersson 2021).

³³ Se prop. 2017/18:177; BRÅ 2020:6 *Den nya samtyckeslagen i praktiken. En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt*; Wegerstad 2021 och Wennberg, S. (2018/19) Befogad kritik av det nya våldtäktsbrottet? *Juridisk tidskrift* s. 298.

rekvisit krävs uppsåt.³⁴ Endast påtagligt straffvärda gärningar är tänkta att falla under bestämmelsen.³⁵

Grov oaksamhet omfattar i första hand medveten oaksamhet, men också fall av omedveten oaksamhet kan falla under bestämmelsen. Det handlar då om de mest klandervärda fallen. För ansvar för omedveten oaksamhet krävs att det finns något som personen kunde och verkligen borde ha gjort för att komma till insikt.³⁶ Om en motpart uppträder på ett sätt som tyder på att denna är mycket berusad är det en omständighet som talar för att gärningspersonen borde inse att vederbörande befinner sig i en särskilt utsatt situation och därmed inte kan delta frivilligt. Oaksamheten ska framstå som klart klandervärd i det enskilda fallet.³⁷

På s. 85 i prop. förtydligas: ”Ofta är det som personen kan göra för att komma till insikt om något ganska enkelt, som att fråga eller tänka efter. Vad som bör göras beror på omständigheterna i det enskilda fallet”. Här läggs ett visst ansvar på den aktiva parten att försäkra sig om att de sexuella handlingarna är ömsesidiga. De två fallen från HD som diskuteras nedan synliggör att den här typen av avvägning kan se olika ut beroende på hur parternas förhållande sett ut tidigare.

Här har vi också sett att i praktiken beror detta på föreställningar om rationalitet, logik, normalitet etc. Exempel på frågor som försvaret ställer och möjliga svar utifrån en *female fear logik*: Varför bad hon inte bara honom, den främmande berusade mannen som stod i hennes hall mitt i natten, att gå? – *Vem vågar gå in i konflikt med en berusad främmande man?* Varför åkte hon inte hem? – *Vem tar ensam en taxi eller buss hem mitt i natten när man kan stanna hos en bekant?* Varför kröp hon ner i samma säng under samma täcke för att titta på film? – *Det kan förstås som en av de strategier kvinnor använder för att iscensätta vardaglighet för att undvika konflikt.*³⁸

Vidare anføres att ju tydligare tecken det finns på att deltagandet inte är frivilligt, desto större skyldighet att vidta någon åtgärd för att förvissa sig om frivilligheten. Omedveten oaksamhet kan alltså anses vara grov i situationer där gärningspersonen inte har bemödat sig att t.ex. kontrollera de närmare förhållandena trots att det förelåg starka skäl att göra det, exempelvis i den nämnda situationen där motparten är väldigt berusad.

³⁴ Prop. 2017/18:117 s. 48.

³⁵ Prop. 2017/18:177 s. 49.

³⁶ Prop. 2017/18:177 s. 48.

³⁷ Se prop. 2017/18:177 s. 84 f.

³⁸ Wettergren m.fl. 2025 kommande.

I förarbetena understryks att ”Regleringen avser inte att träffa varje fall där det i efterhand går att säga att det kan ha funnits anledning att vidta ytterligare åtgärder för att komma till insikt. Det fordras att oaktsamheten i det enskilda fallet framstår som klart klandervärd”.³⁹ I den analyserade HD-domen från 2022 nedan tycker vi oss se en viss uppstramning av detta krav, nämligen att den ska vara ’påfallande klandervärd’ (punkt 21).

De två domarna om oaktsam våldtäkt

Oaktsamhetsrekvisitet i det nya brottet oaktsam våldtäkt har prövats i tre mål i Högsta domstolen: NJA 2021 s. 536 ”Oaktsamhet och art” där frågan om påföljd för oaktsam våldtäkt togs upp; NJA 2019 s. 668 ”Övernattningen” där fråga om ansvar och påföljd för våldtäkt alternativt oaktsam våldtäkt behandlades samt NJA 2022 s. 237 ”Övernattningen II” om ansvar för omedveten oaktsam våldtäkt. Vi kommer enbart att fokusera på de sista två eftersom det första fallet enbart tar upp frågan om oaktsamhet *i relation till frågan om artbrott*.

NJA 2019 s. 668 (Övernattningen I)

Den tilltalade fälldes för oaktsam våldtäkt (han fälldes också för kränkande fotografering och förtal, samt våldtäkt mot barn och sexuellt ofredande). I målet prövades frågan om ansvar för våldtäkt/oaktsam våldtäkt samt påföljd för brottet.

Bakgrunden i målet var att den tilltalade och målsäganden hade haft kontakt under en ganska lång tid på sociala medier, men aldrig träffats tidigare. Den tilltalade föreslog att de skulle ha sex. De bodde på olika orter, och bestämde att de skulle ses och att han skulle sova hos henne, hon skrev att hon inte ville ha sex. Han svarade ok. Han kom hem till henne mitt i natten, kl. 01, och hon hade lagt sig med trosor på. Den tilltalade klädde av sig, la sig med kalsonger på i sängen och fick ett eget täcke.

Hennes berättelse: hon var väldigt trött och kan ha slumrat till och vaknade av/reagerade när han började ta på henne. Hon blev helt stel och visste inte hur hon skulle reagera. Han förde in fingrar och hade sen vaginalt samlag. Hon låg helt stilla på mage med ansiktet bortvänt. När han försökte vända på henne spjärnade hon emot. Hon visade inte på något sätt att hon ville delta i de sexuella aktiviteterna (han fick utlösning, hon vet inte hur

³⁹ Prop. 2017/18:177 s. 85.

trosorna togs av henne, hon lät honom sova över eftersom han bodde så långt borta).

Hans berättelse: Han vet inte om hon var vaken, men uppfattade det som att hon ville ha sex. Hon vände sig om så att hon låg bortvänd. Han började ta på henne och tänkte inte så mycket på vad hon ville just då. Han förde in sina fingrar och eftersom han inte fick nej så fortsatte han. Han hävdar att hon hjälpte till att ta av trosorna. De hade vaginalt samlag, de sa inget och målsäganden var helt passiv, men han uppfattade det som att hon var med på det. Efter en stund tyckte han att det inte kändes bra och det såg ut som om hon kanske inte ville. Det kändes inte rätt mot någon, så då avslutade han samlaget. (han säger att han inte fick utlösning) Målsäganden verkade inte ledsen efteråt. I ett sms frågade han vad hon tyckte, i ett annat bad han om ursäkt eftersom han visste att det han gjort var fel.

Vad gäller de rättsliga *presumptionerna* i detta fall, utmärks för det första det som anger det kriminaliserade området i brottsdefinitionen. Här får kravet på grov oaktsamhet i relation till målsägandens ofrivillighet en tydlig inverkan på hur rätten tillämpades. Domstolens redogörelse för gällande rätt var mer eller mindre i linje med förarbetena (punkt 27–28). Vidare konstaterade domstolen i sin bedömning av oaktsamheten först att likgiltighetsuppsåt inte var bevisat, primärt på grund av det faktum att den tilltalade:

...avbröt samlaget när han märkte att det inte kändes bra, finns det emellertid kvarstående tvivel kring huruvida [den tilltalade] vid gärningstillfället varit likgiltig inför att målsäganden inte deltog frivilligt på det sätt som förutsätts för uppsåt (punkt 41).

Domstolen ansåg dock att den tilltalade var medveten om att det fanns en risk att målsäganden inte deltog frivilligt, på grund av hennes sms där hon sade att hon inte ville ha sex (punkt 38,43), och att han var medveten om detta när han utförde de sexuella handlingarna, vilket innebar att medveten oaktsamhet var styrkt. Argumentationen är mycket kort men bekräftar tydligt att medveten oaktsamhet i allmänhet innebär grov oaktsamhet, vilket som nämnts är vad som krävs för oaktsam våldtäkt, och att denna situation inte var något undantag; tvärtom tog den tilltalade här medvetet en risk (punkt 44).

En annan viktig presumtion rörde bevisfrågorna. I denna del var bevisvärderingen central (punkt 30–32) och inleddes med målsägandens berättelse. Domstolen noterade att målsägandens berättelse var klar, sammanhängande och saknade motsägelser men att vissa delar var svårförklarliga.⁴⁰ Enligt

⁴⁰ Jfr NJA 1980 s. 725 och NJA 2017 s. 316 I & II.

domstolen framstod hennes uppgifter i huvudsak som tillförlitliga. Hennes berättelse fick vidare indirekt stöd från de två vittnen som hon hade berättat om händelsen för en kort tid efter att den inträffat.⁴¹ Domstolen tryckte också på det faktum att målsäganden hade sms:at den tilltalade om att hon inte ville ha sex (även om det är möjligt att ändra sig) och att båda parter hade sagt att målsäganden huvudsakligen varit passiv under händelseförloppet. I ett första steg, när hänsyn togs till målsägandens berättelse och nämnda bevisning, kom domstolen fram till att det var styrkt bortom rimligt tvivel att målsäganden inte deltog frivilligt. I nästa steg bedömde domstolen den tilltalades berättelse för att kontrollera om den kunde förändra denna bedömning (vilket följer den struktur för bevisvärdering som föreslagits av HD i Balkongmålet NJA 2015 s. 702). I bedömningen av den tilltalades berättelse betonade domstolen att den tilltalade 'i huvudsak lämnat korthuggna och detaljfattiga svar på de frågor som ställts till honom' (punkt 34) och hans motstridiga uppgifter, som domstolen ansåg svårtolkade (punkt 35). Sammantaget påverkade inte den tilltalades berättelse domstolens värdering av tidigare nämnd bevisning och domstolen kom fram till att det var bevisat bortom rimligt tvivel att den tilltalade hade 'genomfört ett samlag och fört in fingrar i målsägandens underliv utan att hon har deltagit frivilligt i de sexuella handlingarna.' (punkt 36).

Bevisvärderingen i detta fall låg tydligt i linje med gällande rätt och praxis, på så sätt att den innehöll en bedömning av såväl parternas berättelser som stödbevisningen (punkt 30–36). Således karaktäriseras tillämpningen av det nya brottet oaktsam våldtäkt av samma bevisfrågor som normalt står på spel i våldtäktsfall; att målsägandens berättelse är den huvudsakliga bevisningen som vanligen behöver stödjas genom någon annan form av bevisning.⁴²

I förhållande till de presumtioner som inverkade här bör ytterligare ett uttalande från domstolen nämnas. Våldtäktsdefinitionen, även oaktsam våldtäkt, anger att vid bedömning av frivilligheten måste hänsyn tas till huruvida målsäganden uttryckte frivillighet, antingen genom ord, handling eller på annat sätt. Menings lydelse är resultatet av en kompromiss under lagstiftningsprocessen.⁴³ Högsta domstolen anger här i sin bedömning en något preciserad innebörd av betydelsen av denna mening, nämligen att passivitet kan utgöra ett uttryck för frivillighet men att *utrymmet för en sådan tolkning är begränsat* (vår kursivering) (punkt 15). Det här kan sägas inne-

⁴¹ Jfr NJA 2005 s. 712.

⁴² NJA 1991 s. 83; 2005 s. 712; 2010 s. 671; 2017 s. 316 I & II samt NJA 2015 s. 702.

⁴³ SOU 2016:60 *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*; Lagrådets yttrande 2018-01-23 och prop. 2017/18:177.

bära att Högsta domstolen stärker det rättsliga skyddet för kvinnor genom att understryka att passiviteten endast undantagsvis kan ses som ett uttryck för frivillighet. Uttryck för motstånd krävs inte, snarare förväntas den aktive parten ta reda på frivilligheten. Tolkningen ligger i linje med syftet med lagen och därmed i linje med det vi här kallar för *female fear*.

När det gäller *principerna* ligger oskuldspresumtionen självklart till grund för bedömningarna i detta fall med det höga beviskravet i förhållande till uppsåtet. Bevisvärderingen är också ett exempel på hur presumptioner och principer går in i varandra, något som förekommer frekvent i våldtäktsfall.

Slutligen, vad gäller *premissen* är det intressant att notera att domstolen här uttalat motsatte sig ett vanligt förekommande skylla-sig-själv-narrativ: nämligen, om du har gått till sängs med någon utan kläder, betyder det att du har sagt ja till sex. Så är inte fallet, tydliggjorde domstolen: 'det faktum att målsäganden och den tilltalade var ense om att ligga i samma säng och att de var klädda i enbart underkläder [innebär inte] att målsäganden deltog frivilligt också i de sexuella handlingarna.' (punkt 33).⁴⁴ Detta är ett exempel på grundläggande antaganden om kön och sexualitet som enligt Wallin m.fl. nu utmanas i tillämpningen av den nya våldtäktslagstiftningen.⁴⁵ I det här fallet har domstolen alltså utgått från de presumptioner som ligger bakom lagändringen, att stärka det rättsliga skyddet av den sexuella integriteten som ska motverka *female fear*. Himpathy tycks således inte ha företrädde med effekten av *herasure* i det här fallet. Som vi ska se strax gör Högsta domstolen det motsatta i nästa mål om oaktsam våldtäkt som analyseras nedan.

NJA 2022 s. 237 (Övernattningen II)

Den tilltalade friades här från åtalet om oaktsam våldtäkt. Frågan i målet gällde om den tilltalade ska anses ha varit omedvetet oaktsam och – om så var fallet – om denna oaktsamhet är sådan att den ska bedömas som grov och den tilltalade därför ska dömas för oaktsam våldtäkt. Enligt gärningsbeskrivningen deltog målsäganden i samlaget och den sexuella handlingen som en följd av att den tilltalade använt våld genom att föra målsägandens hand till sitt könsorgan och genom att trycka ner och hålla fast hennes huvud mot sitt könsorgan och fört in det i hennes mun. Den tilltalade ska

⁴⁴ Jfr Andersson, U. (2019) *The Visible Vagina: Swedish Legal Narratives About Rape Through the Lens of Gender, Place and Vulnerability*, i Andersson, U., Edgren, M., Karlsson, L. & Nilsson, G. (red.) *Rape Narratives in Motion*. Palgrave Studies in Crime, Media and Culture: Palgrave Macmillan.

⁴⁵ Wallin m.fl. 2021.

även ha genomfört vaginalt samlag med henne och urinerat i henne. Han har utnyttjat att målsäganden på grund av sömn och med hänsyn till omständigheterna i övrigt befunnit sig i en särskilt utsatt situation.

I andra hand yrkade åklagaren på ansvar för oaktsam våldtäkt, vilket är vad som prövas i HD.

Bakgrunden i målet var att den tilltalade och målsäganden känt varandra en tid och umgåtts som vänner men med huvudsakligen sexuell samvaro, men också prat och film. De prövade sig fram i den sexuella samvaron (dock inte genom så mycket prat). Målsäganden beskriver relationen som mjuk och romantisk. Den aktuella kvällen förutsatte de båda att de skulle ha sex (eftersom de brukade ha det). Den tilltalade var berusad. Det blev hårdare än vanligt men när hon markerade vid ett tillfälle slutade han omedelbart. Efter samlag somnade de (punkt 15–16).

Enligt målsägandens berättelse vaknade hon av att den tilltalade förde hennes hand till sitt kön. Hon var trött och överrumplad och hängde inte riktigt med. Hon ville inte skapa konflikt så hon tänkte att han skulle få oralsex och sen fortsätta sova, men det blev mer och aggressivt. Han tog hennes hår i ett hårt grepp, tryckte kraftigt ner hennes huvud, han styrde och fick använda kraft. Varje gång han lättade på greppet blev hon passiv. Hon försökte stanna upp men han hade kontroll. Hon var passiv och rädd. Det var nästan som att hon inte ville att han skulle förstå att hon inte ville och hon var inte helt säker på att han förstod det. Sen trängde han in vaginalt, hon var passiv och han fick försöka flera gånger, det gjorde så ont så hon somnade. Hon vaknade av att han urinerade i henne och han gick på toaletten, efteråt sa han förlåt (punkt 17).

Den tilltalade har berättat att han var kraftigt berusad och inte minns så mycket. Han kommer ihåg det första samlaget när han tog strypgrepp och släppte när målsäganden protesterade. När det gäller det andra tillfället har han ett visst minne av att han hade handen i hennes hår, och att hon utförde oralsex. Han höll inte i håret för att hålla fast utan för att styra lite. Om målsäganden sagt ifrån hade han slutat på en gång (punkt 18.)

Vad gäller bevisfrågorna, som redan nämnts som en central *presumption*, kom domstolen fram till att det var ställt bortom rimligt tvivel att målsäganden inte hade deltagit frivilligt, varken i samlag eller oralsex (punkt 19). Domstolen bekräftar alltså här hennes berättelse och upplevelse. Domstolen konstaterade därefter att målsäganden i samband med oralsexet delvis också betvingades 'med sådan handgriplighet att detta får anses som våld i den mening som avses i 6 kap. 1 § brottsbalken.' (punkt 19), och kom därmed också in på själva straffbudet, en annan *presumption*. Men domstolen betonade att det inte var bevisat att den tilltalade var medveten om risken

att målsäganden inte deltog frivilligt, som ju är första steget i bedömningen av oaktsamhet här. Vid bedömningen av den omedvetna oaktsamheten, om den tilltalade borde förstått att målsäganden inte deltog frivilligt, konstaterade domstolen:

Det förhållandet att målsäganden i hög grad var passiv, tillsammans med den handgriplighet som förekom, talar med viss styrka för att HN borde ha förstått att hon inte deltog frivilligt. Samtidigt fanns det utöver detta inte några andra tecken på att hon nu inte var med på de sexuella handlingarna, till skillnad från hur det nyligen hade varit när han hållit kring hennes hals. Med beaktande av vad som i övrigt har framkommit om hur deras relation och sexuella samvaro gestaltat sig finns det inte något tydligt stöd i utredningen för att omständigheterna var sådana att HN borde ha förstått att hon denna gång inte deltog frivilligt i oralsexet och samlaget. I vart fall kan den oaktsamhet som må ha förelegat inte anses som så påfallande klandervärd att den ska bedömas som grov och föranleda straffrättsligt ansvar. (punkt 21).

Den tilltalade friades alltså, vilket understryker den centrala *principen* om att den tilltalade är oskyldig tills dess skulden bevisats och medföljande höga beviskrav, samt skuldprincipen, som innebär att uppsåt eller oaktsamhet måste kunna konstateras för att en fällande dom ska kunna uppnås. Det måste ses som motsägelsefullt att domstolen å ena sidan konstaterade att våld hade förekommit och att målsäganden var passiv, och å andra sidan att den tilltalade inte förväntades förstå att målsäganden inte deltog frivilligt.

Domstolens slutsatser kan förstås i ljuset av male fear och himpathy, och är ett typexempel på hur de rättsliga principerna och bevisfrågorna hanteras utifrån en manlig logik på bekostnad av kvinnors rättsskydd. Domen kan också ses om en återgång från de framsteg som gjordes i Övernattningen I ovan, när det gäller skyddet för den sexuella integriteten.

Mellan raderna syns en förväntan om att målsäganden borde visat den tilltalade att hon inte heller vid det andra tillfället uppskattade våldet och den kraftfulla behandlingen: en förväntan som kan associeras med outtalade *premiss*er om kön och sexualitet som begripliggörs och kan analyseras genom male fear och föreställningar om feminitetens tillgänglighet.⁴⁶

Domstolen tycks resonera enligt följande: Eftersom målsäganden tidigare reagerat på ett annat sätt när hon inte ville (genom att markera med en hand på hans axel), kan vi inte förvänta oss att han ska förstå hennes avvikande reaktion denna gång (genom passivitet när han använder visst betvingande). Han har enligt egen utsaga varit så berusad att han inte riktigt minns vad som hänt, en omständighet som kunde ha påverkat hans förmåga att läsa av

⁴⁶ Jfr Andersson 2019; Andersson 2023; Bladini m.fl. 2023.

hennes signaler, men detta beaktas inte i domen. Dessutom beskriver målsäganden hur han var mer hårdhänt än tidigare och att hon därför blev rädd.

Domstolens tolkning av situationen är tydligt präglad av en manlig logik, inbäddad i strukturella och kulturella mekanismer som uttrycks genom begreppen *male fear* och *himpathy*. Den manliga rädslan (*male fear*) för att han ska dömas för ett brott han inte förstått att han begick, och den överdrivna sympatin (*himpathy*) för hans upplevelse av situationen, påverkar tydligt domstolens bedömning. Domstolen är osäker på om han verkligen kunde förstå hennes signaler, vilket reflekterar en större benägenhet att skydda honom snarare än att beakta hennes rädsla och upplevelse. Detta innebär att rättssystemet riskerar att reproducera en struktur där mäns okunnighet och berusning ursäktas på bekostnad av kvinnors säkerhet och integritet, och där kvinnors upplevelser och rädsla osynliggörs (*herasure*).

Detta ligger i linje med det faktum att domstolen inte alls talade om en objektiv aktsamhetsstandard här; vilket är anmärkningsvärt med tanke på att detta är Högsta domstolens första våldtäktsfall om omedveten oaktsamhet vilket uttalat relaterar till vårdslöshet och därmed aktsamhet.⁴⁷

Vi vill påstå att de framsteg som gjordes i det första målet, där Högsta domstolen tolkade de rättsliga presumtionerna i ljuset av lagens syfte att stärka skyddet för den sexuella integriteten och motverka grunden för *female fear*, motverkas i den andra domen. Denna dom tolkar tydligt situationen utifrån en förståelse av de straffrättsliga presumtionerna och principerna inbäddade i *male fear* och *himpathy*.

Presumtioner, principer och premisser – i ljuset av *himpathy*, *male*, *female fear* och *herasure*

I relation till rättsliga *presumtioner* påverkade uppenbarligen kriminaliseringen av oaktsam våldtäkt, som innebar en förändring av det personliga ansvaret, bedömningarna och utgången i de två mål som vi analyserat ovan. Som redan nämnts infördes denna bestämmelse först 2018 i svensk rätt. Vidare är det mycket vanligt att bevisfrågor är avgörande för utgången i mål som rör sexualbrott.⁴⁸ Men i de mål som vi behandlar här går bevisfrågorna i lite olika riktningar. I det första fallet aktualiserades bevisvärderingen explicit, men inte i det andra. Som nämnts var också bevisvärderingen i linje med gällande rätt i det första fallet. I det andra fallet handlade bedömningarna i

⁴⁷ Prop. 2017/18:177 s. 85.

⁴⁸ Andersson 2004; BRÅ 2019:9 *Våldtäkt från anmälan till dom: en studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden*; BRÅ 2020:6.

Högsta domstolen, åtminstone de uttalade, om den tilltalades uppsåt. Men uppsåtsbedömningen var också tydligt sammanflätad med bevisfrågorna. Domstolen angav här att det med tanke på parternas förhållande och sexuella relation, inte fanns något tydligt stöd i utredningen för slutsatsen att den tilltalade skulle ha förstått att målsäganden inte deltog frivilligt 'den här gången' (punkt 21). Domstolen baserade sitt beslut på att hennes sätt att kommunicera icke-frivillighet inte uttrycktes på samma sätt som tidigare, och de bortsåg till synes från den tilltalades berusning och inslag av våld. Detta representerar ett tydligt avsteg från den tolkning som gjordes i det första målet, Övernattningen I, som var i linje med lagens syfte att stärka den sexuella integriteten och därmed motverka den grundläggande "female fear". Genom att ignorera dessa faktorer bidrar domstolen i stället till att upprätthålla de strukturella och kulturella mönster av himpathy, där mäns perspektiv och upplevelser får företräde framför kvinnors, vilket präglar både samhället i stort och rättssystemet. Detta resultat riskerar att underminera det rättsliga skyddet för kvinnor och att ytterligare befästa den ojämlikhet som lagen är avsedd att bekämpa.

När det gäller *principer*, är det tydligt att domstolens resonemang i båda dessa fall grundades på oskuldspresumtionen respektive skuldprincipen. I det första fallet märks oskuldspresumtionen i domstolens bevisvärdering och betoning på det höga beviskravet. I det andra fallet, ligger skuldprincipen till grund för domstolens argument när den betonar att oaktsamheten måste vara 'påfallande klandervärd' för att ses som grov och leda till straffansvar (punkt 21). Domstolen menade i det här fallet att den tilltalades oaktsamhet, trots berusning och inslag av våld inte var påfallande klandervärd. Det är en grundläggande presumtion att straffvärda handlingar måste nå upp till en viss klandervärdhet, vilket ligger i linje med bland annat humanitetsprincipen.

Det är dock intressant att undersöka vad som anses vara klandervärd när det gäller sexuella övergrepp. Uppenbarligen ansåg domstolen inte att situationen i Övernattningen II var tillräckligt klandervärd och det framstår som mer begripligt i ljuset av himpathy och male fear. Dessa begrepp belyser hur rättssystemet kan visa en överdriven sympati för förövaren och samtidigt undervärdera eller osynliggöra målsägandens upplevelser. Här i relation till bedömningen av vad som är så klandervärd att det är straffbart.

Vi tolkar domstolens resonemang om förhållande och sexuella relation mellan parterna som ett uttryck för outtalade *premiss*er i relation till kön och sexualitet, mer precist idén att feminin sexualitet primärt innebär att vara tillgänglig och passiv. I synnerhet indikerar domstolens betoning på att målsäganden borde ha tydliggjort sin ofrivillighet 'även den här gången', en

förväntan om tillgänglighet.⁴⁹ Bedömningen är också relevant för uttalandet i Övernattningen I om att passivitet kan tolkas som frivillighet, men att *utrymmet för en sådan tolkning är begränsat* (vår kursivering) (punkt 15).

Resonemanget om tillgänglighet i relation till femininitet och maskulinitet återspeglar de strukturella och kulturella normerna som ofta påverkar rättsliga bedömningar. Himpathy och male fear bidrar ytterligare till detta genom att överdriva sympati för manliga förövare och förminska kvinnors upplevelser. Himpathy innebär att domstolen visar en överdriven förståelse för den tilltalades situation, medan male fear reflekterar en oro för att män ska bli orättvist dömda, vilket i sin tur minskar fokus på offrets upplevelser och säkerhet. Detta leder till herasure, där kvinnors röster och erfarenheter osynliggörs eller ignoreras. Genom att kritiskt granska dessa underliggande premisser kan vi bättre förstå hur rättssystemet reproducerar könade maktstrukturer och misslyckas med att till fullo skydda den sexuella integriteten.

Som diskuterats ovan var domstolens resonemang och argumentation om omedveten oaktsamhet i det första fallet helt i linje med lagändringens syften i enlighet med förarbetena. Högsta domstolen bekräftar också att den omedvetet oaktsamma handlingen måste vara påtagligt klandervärd för att omfattas av straffansvaret (punkt 20). Samma fråga upprepas i det andra fallet (punkt 11) men här lägger domstolen till ett intressant argument:

Allmänt sett finns det alltså endast ett begränsat utrymme för att bedöma omedveten oaktsamhet som grov. Det måste således röra sig om ett kvalificerat och markant avsteg från det aktsamhetskrav som kan ställas i den föreliggande situationen. Oaktsamheten ska framstå som påfallande klandervärd (punkt 12.)

Vi menar att Högsta domstolen här understryker och, i förhållande till förarbetena och det första fallet, i viss mån stramar upp kraven på klandervärdhet: för det första från 'påtagligt' till 'påfallande' och för det andra genom att betona att det måste vara ett 'kvalificerat och markant avsteg från det aktsamhetskrav som kan ställas' i en aktuell situation. Därtill illustrerar denna argumentation hur *presumtioner* (här brottsdefinitionen och bevisfrågor), *principer* (här oskuldspresumtionen och skuldprincipen) och uttalade *premiss*er (här i relation till kön och sexualitet) är tydligt sammanflätade. Samtliga tre parametrar presumtioner, principer och premisser, är här aktuella i Högsta domstolens oaktsamhetsbedömning. Dessa tre parametrar vävs också samman i argumentationen och ger uttryck för himpathy, male

⁴⁹ T.ex. Andersson, 2021; Edgren, M. (2019) Conditional vulnerability: Rape narratives in Swedish courts, 1990–2014, i Andersson, U., Edgren, M., Karlsson, L. & Nilsson, G. (red.) *Rape Narratives in Motion*. Palgrave Studies in Crime, Media and Culture: Palgrave Macmillan.

fear och herasure, vilket exempelvis illustreras av att målsägandens berättelse om hur den tilltalade 'tog hennes hår i ett hårt grepp, tryckte kraftigt ner hennes huvud, han styrde och fick använda kraft.' (punkt 17) suddas ut genom att domstolen noterar den tilltalades ord, inbäddade i sympati för den tilltalade, manpati, och maskulin rädsla, om att '[h]an höll inte i håret för att hålla fast utan för att styra lite.' (punkt 18).

Sammanfattningsvis visar vår analys av Högsta domstolens tillämpning av brottet oaktsam våldtäkt, utifrån rättsliga presumtioner, straffprocessuella principer och outtalade premisser tydligt på den komplexitet som föreligger i frågor om rättssäkerhet och rättsskydd i samband med sexuellt våld. Straffrättstillämpningen skulle kunna beskrivas som en funktion av dessa tre sammanflätade parametrar. Därför borde kriminaliseringen av sexuellt våld, och även andra kriminaliseringar, analyseras och utvärderas med utgångspunkt i samtliga dessa parametrar, snarare än i relation till enbart en av dem. I dessa analyser och utvärderingar bör också begreppen himpathy, male fear och herasure användas, för att tydliggöra hur parametrarna tillsammans riskerar att vävas samman med, ge uttryck för och därmed gynna maskulinitetens rädslor, snarare än att gå i linje med feminina erfarenheter av rädsla och slutligen leda till herasure, att kvinnors erfarenheter och berättelser osynliggörs.

Genom att undersöka väven utifrån presumtioner, principer och premisser, samt väva in begreppen himpathy, male fear, och herasure i vår rättsvetenskapliga analys, strävar vi efter att lyfta fram de osynliga trådar som påverkar rättssystemet och dess bedömningar. Dessa begrepp hjälper oss att förstå hur könade maktstrukturer kan påverka rättsliga utfall och belyser behovet av en rättslig väv som inte bara är stark, utan också rättvis och inkluderande. På så vis kan vi fortsätta stärka den rättsliga väven genom att erkänna och åtgärda dessa dynamiker samt säkerställa att den skyddar alla individer, oavsett kön, med samma kraft och omsorg som de mytologiska väverskorna spinner varje människas livstråd.

Referenser

- Andersson, U. (2001). The unbounded body of the law of rape. I Åsa Gunnarsson, Karin Lundström, Johanna Niemi-Kiesiläinen & Kevät Nousiainen (red.). *Responsible Selves: Women in the Nordic legal culture*. Oxford: Ashgate, 331–351.
- Andersson, U. (2004). *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Lund: Bokbox.

- Andersson, U. (2011). Våld mot kvinnor i straffrätten: utsatta individer i strukturell och diskursiv belysning. I Svensson, E.-M. (red.) *På vei: kjønn og rett i Norden*. Makadam.
- Andersson, U. (2013). Sexuella handlingar utan sexuella syften. HD prövar så kallade otrohetskontroller. *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet*.
- Andersson, U. & Edgren, M. (2018). Vulnerability, agency and the ambivalence of place in narratives of rape in three high-profile Swedish cases. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 26(3), 197–209. doi: 10.1080/08038740.2018.1472140.
- Andersson, U. (2019). The Visible Vagina: Swedish Legal Narratives About Rape Through the Lens of Gender, Place and Vulnerability. I Andersson, U., Edgren, M., Karlsson, L. & Nilsson, G. (red.) *Rape Narratives in Motion*. Palgrave Studies in Crime, Media and Culture: Palgrave Macmillan.
- Andersson, U. (2021). The body and the deed. Places of rape in Swedish court narratives. *Gender and Women Studies*, 4(1), 2–12.
- Andersson, U. (2023). Sexual Violence in Criminal Law: Presumptions, Principles and Premises in Relation to the Crime of Negligent Rape. I *The Criminalization of Violence Against Women: Comparative Perspectives*. Douglas, H., Fitz-Gibbon, K., Goodmark, L. & Walklate, S. (red.). Oxford: Oxford University Press.
- Bladini, M. (2013). *I objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål*. Makadam.
- Bladini, M. & Svedberg Andersson, W. (2021). Swedish rape legislation from use of force to voluntariness – critical reflections from an everyday life perspective. *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, 8(2), 31. doi: 10.15845/bjclcj.v8i2.3241.
- Bladini, M., Uhnoo, S. & Wettergren, Å. (2023). It sounds like lived experience. I *International Journal of Law, Crime and Justice*, 72.
- Boëthius, M.-P. (1976). *Skylla sig själv: en bok om våldtäkt*. Liber Förlag.
- Brownmiller, S. (1976). *Against our will: men, women and rape*. Penguin.
- BRÅ 2019:9. Våldtäkt från anmälan till dom: en studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden.
- BRÅ 2020:6. Den nya samtyckeslagen i praktiken. En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt.
- Cahill, A.J. (2001). *Rethinking rape*. Cornell University Press, Ithica.
- Dahl Stang, T. (1994). *Pene piker haiker ikke: artikler om kvinnerett, straffrett og velferdsstat*. Akademisk Forlag.
- Diesen, C. (1994). *Bevisprövning i brottmål*. Juristförlaget.

- Edgren, M. (2019). Conditional vulnerability: Rape narratives in Swedish courts, 1990–2014. I Andersson, U., Edgren, M., Karlsson, L. & Nilsson, G. (red.) *Rape Narratives in Motion*. Palgrave Studies in Crime, Media and Culture: Palgrave Macmillan.
- Fatta. (2018). 5 sätt Fatta drev igenom samtyckeslagen. <http://fatta.nu/5-satt-fatta-drev-igenom-samtyckeslagen/> (tillgänglig 2018-08-12).
- Gotell, L. (2015). Reassessing the place of Criminal Law Reform in the struggle against sexual violence. I *Rape Justice: beyond the criminal law*, ed. Anastasia Powell, Nicola Henry and Asher Flynn, 53–71. London: Palgrave Macmillan.
- Gordon, MT. & Riger, S. (1991). *The female fear: the social cost of rape*. University of Illinois Press.
- Lacey, N. (1998). Unspeakable subjects, impossible rights: Sexuality, integrity and criminal law. *Canadian Journal of Law & Jurisprudence*: 11: 47–68.
- Lacey, N. (2009). Historicising Criminalisation: Conceptual and Empirical Issues. *The Modern Law Review*: 72: 936–60.
- Lagrådets yttrande 2018-01-23.
- Leijonhufvud, M. (2015). *Svensk sexualbrottslag. En framåtsyftande tillbakablick*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Manne, K. (2018). *Down Girl: The Logics of Mysogyny*. Oxford University Press.
- McGlynn, C. (2022). Challenging Anti-Carceral Feminism: Criminalisation, Justice and Continuum Thinking. *Women's Studies International Forum*. 93: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2022.102614>.
- McGlynn, C. & Westmarland, N. (2019). Kaleidoscopic justice: sexual violence and victim-survivors' perceptions of Justice. *Social & Legal Studies* 28(2): 179–201.
- NJA 1980 s. 725.
- NJA 1991 s. 83.
- NJA 2005 s. 712.
- NJA 2010 s. 671.
- NJA 2013 s. 548.
- NJA 2015 s. 501.
- NJA 2015 s. 702.
- NJA 2017 s. 316 I & II.
- NJA 2018 s. 482 I & II.
- NJA 2019 s. 668.
- NJA 2022 s. 237.
- Proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid*.

- Proposition 2004/05:45 *En ny sexualbrottslagstiftning*.
- Proposition 2012/13:111 *En skärpt sexualbrottslagstiftning*.
- Proposition 2017/18:177 *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.
- Proposition 2021/22:231 *Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar*.
- Skilbrei, M.-L. & Stefansen, K. (red.). (2020). *Rape in the Nordic Countries*. London: Routledge.
- Smart, C. (1995). *Law, crime and sexuality: essays in feminism*. London: SAGE.
- Statens offentliga utredningar (SOU) 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten.
- Sutorius, H. & Kaldal, A. (2003). *Bevisprövning vid sexualbrott*. Norstedts Juridik.
- Svensson, E.-M. & Bladini, M. (2021). *Report on legal and public policies proposals to address anti-gender hate speech*. GENHA.
- Uhnöo, S., Wettergren, Å. & Bladini, M. (2024 kommande). It could be my son! Himpathy and the male fear defence in rape trials. *Journal of Law and Society*, 4.
- Wallin, L., Uhnöo, S., Wettergren, Å. & Bladini, M. (2021). Capricious credibility – legal assessments of voluntariness in Swedish negligent rape judgements. *Nordic Journal of Criminology*, 22(1), 3–22. doi: 10.1080/2578983X.2021.1898128.
- Wegerstad, L. (2021). Theorising sexual harassment and criminalisation in a Swedish context. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* 9(2): 61–81.
- Wegerstad, L. (2021a). 'Sex must be voluntary: sexual communication and the new definition of rape in Sweden', *German Law Journal*, 22(5):734–752. <https://doi.org/10.1017/glj.2021.32>.
- Wegerstad, L. & Andersson, U. (2024). The Only Path to Justice: The Criminal Legal System and Defamation Judgments Related to #MeToo in Sweden. *Feminist Legal Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10691-024-09545-0>.
- Wendt-Höjer, M. (2002). *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin* [Policy of fear: violence and sexuality in Swedish democracy], PhD thesis, Stockholms Universitet.
- Wennberg, S. (2018–19). Befogad kritik av det nya våldtäktsbrottet? *Juridisk tidskrift* s. 298.
- Wettergren, Å., Bladini, M. & Uhnöo, S. (2025 kommande). *Challenging Legal Core Values. Consent-based Rape Legislation in Practice*. Bristol University Press.